

A fi sau a nu fi?

Este vestita întrebare a prințului Dane-marcei valabilă pentru destinul teatrului contemporan? Ne aflăm oare într-adevăr — cum susțin unii teoreticieni — într-un moment de criză premergător obștescului sfârșit odată cu întreaga artă contemporană, încrămeniți sub suflul rece al conceptului și pierduți în hățișurile unui limbaj care nu mai comunică nimic, ci se mulțumește să existe ca atare?

Oricât de îngrijorătoare ar fi aceste întrebări, bazate nu de puține ori pe observarea unor fenomene reale, proprii anumitor formule artistice, neliniștea, teama morții artei, pornesc de la o fundamentală neînțelegere: aceea a naturii profund umane a acesteia, a faptului că ea a însoțit dintotdeauna viața omului, izvorind din însăși trăsăturile fundamentale ale existenței: socialitatea, nevoia de autoexprimare și comunicare, capacitatea de a construi realități spirituale care să o simbolizeze. E drept că — parcă în opoziție cu acestea — anumite tendințe ale teatrului contemporan au încercat să demonstreze, dimpotrivă, că sîntem singuri, că omul n-ar dori și nici n-ar putea să comunice cu semenii săi și că opere constructive i se poate substitui distrucția, lipsa de organizare, hazardul. Fenomene ca acestea nu sînt lipsite de un suport real: înstrăinarea generată de anumite condiții sociale îngreunează într-adevăr comunicarea, iar uriașei capacități constructive a omului i se substituie de multe ori domnia hazardului, chiar și numai prin incapacitatea de a stăpîni, precum ucenicul vrăjitor, forțele pe care le-a eliberat.

Justifică toate acestea previziunile sumbre privind viitorul artei care — dacă nu va dispărea — ar rămîne doar ca un palid mijloc de divertisment și de relaxare, „consumat” precum bunurile industriale pentru „a omori” timpul?

Pentru a înțelege că nu poate fi vorba de moartea artei în general trebuie să acceptăm o premisă fundamentală: *în artă dacă un fenomen evoluează, se schimbă, faptul nu marchează dispariția formelor sale anterioare, ci doar îmbogățirea formelor sale de expresie și manifestare*; în artă noile opere nu se așează în locul celor vechi, ci alături de ele, precum un imens colier de perle în care fiecare giuvaer își are rostul și strălucirea sa. Nu vom vorbi, deci, despre moartea artei, ci despre înfățișările ei noi, și nici nu le vom opune pe acestea

celor tradiționale, pentru că de cele mai multe ori ele nu pot fi comparate sau ierarhizate, după cum nu poți aduna mere cu pere.

De ce este însă nevoie de asemenea formule noi? Din simpla dorință de varietate și schimbare? Sub raport psihologic da, însă evident cauzele sînt mult mai complexe: problematica omului contemporan este fără îndoială diferită nu numai de cea a omului renașterii sau a celui reprezentînd secolul trecut, dar și de bucuriile și tristețile, speranțele și disperările proprii perioadei antebelice. Pe de altă parte, experiența lui socială este cu totul alta, iar mutațiile provocate în câmpul conștiinței de transformările revoluționare ca și de noul statut al științei și tehnicii nu pot fi neglijate. Însăși sensibilitatea estetică a suferit uriașe schimbări, astfel că aspirațiile și interesul pentru artă nu sînt numai altele, dar adesea de altă natură.

Arta tradițională cerea în mare măsură doar să fie *contemplată*, cea modernă presupune *intervenția activă*; valorile estetice ale trecutului se mulțumeau adesea cu rolul de a *reprezenta* idealurile, cele ale prezentului au de cele mai multe ori ambiția să fie ele însele o *prezență*, integrîndu-se în însuși stilul de viață și nu rămînînd alături de el; artiști de odinioară se preocupau mai ales de *ce anume* transmit, în timp ce astăzi ei urmăresc cu mai mare grijă *cum* o fac. Ar fi nu numai dificil dar și neștiințific să ne grăbim să transformăm aceste constatări în judecăți de valoare, mai ales că *arta mare încearcă întotdeauna să realizeze unitatea contemplării cu intervenția, a reprezentării cu prezența, a lui ce și a lui cum*.

Criteriul de judecată nu va fi, deci, nici odată unilateral pentru că, prin natura ei, arta însăși respinge cantonarea în pozițiile extreme. Tendințe contemporane cum sînt unirea reflecției asupra lumii cu reflecția asupra muncii artistice însăși, a tendinței de sinteză a formelor conștiinței cu dezvoltarea autonomiei fiecăreia, a creșterii ponderii intelectului odată cu păstrarea fiorului emoțional capătă, desigur, în cazuri diferite înfățișări diferite. Despre moartea artei am însă credința că nu se poate vorbi, întrucît acceptînd că atitudinea estetică a existat dintotdeauna, ceea ce nu s-a născut nu poate să piară.